

SVATÝ JAN NEPOMUCKÝ svým utrpením nejslavnější mučedník

Na scénu uvedený prostřední gramatikou obutou do kothurnů¹
v Uherském Hradišti dne 21. března roku 1729

NÁMĚT

Protože byl svatý Jan Nepomucký neochvějným ctitelem pravdy a víry, vybrala si jej Johana (za niž dosazujeme Zbožnost) za soudce svého svědomí. Když navzdory všemožnému nátlaku krále Václava odmítl porušit posvátnou pečeť zpovědního tajemství, byl k jeho vyzrazení vybízen nejprve odměnami a hrozbami, a nakonec i mučidly. Nechal se tím však ani zkazit, ani zastrašit, a proto byl se spoutanýma rukama i nohama svržen z pražského mostu do dole plynoucí řeky Vltavy. Bollandovi pokračovatelé,² 16. května, 3. svazek.

PŘEDEHRA

Předvádí divákům nepřemožitelný štít Víry uprostřed nepřátelských útoků kruté Tyranie.

1. SCÉNA

Johana, zdrcená Václavovou krutostí, se rozhodla zcela zaslíbit jedinému Bohu.

Johana: Jaké šílenství to hýbe světem?
 Jaké poměry, jaký stav věcí to nastává?
 Kde to jsem? Pro smilování Boží a jeho velkou přízeň!
 Běda! Vidím, jak si celý svět neopatrně zahrává

¹ Lat. *cothurnus*, *i*, *m*. – kothurn, střevíc herců tragédií, jeden ze symbolů antického divadla.

² Tj. G. Henschenius a D. Papebrochius, editoři souboru *Acta Sanctorum*, ve kterém poprvé vyšla Balbínova legenda o sv. Janu Nepomuckém, viz kap. Jan Nepomucký – legendistická tradice a kult, pozn. 17, s. 26.

- 5 se záludnými postavami! Strašlivý královský dvůr
leží v nejhlubším pekle,³ leží v propasti!
Zde strach, tam děs věčné noci obchází
kolem bran paláce. Ach ta hrozná prázdnota!
Král vyhledává ohavnosti a váhy poskvvrňuje zločinem
- 10 coby nespravedlivý soudce; a nestrpí ani, aby obviněný
mluvil na svou obhajobu. Je to pekelný⁴ rozvraceč,
potomek Fúrií! Potvrzuje tím snad bezbožný tyran
své už tak nechvalně známé hříchy? Jeho popudlivá duše
si zaslouží plamen a hranici. Hle, celý bezbožný palác
- 15 už stravuje nemilosrdný plamen, protože Spravedlnost⁵
se nakonec rozhodla potrestat ohavná provinění
vůdce a vládce. Ach jaká hanebnost, jaká náchylnost
rukou k vraždění! Bude v bolestech trpět duše,
jež se provinila tak hroznými zločiny. Kdo by snesl,
- 20 aby vládcem království byla taková stvůra? Až ty
podroben budeš sténat nad osudem, beze vší
pochyby sklidiš věčnou odplatu. Mordýři⁶
království! Ach! Starej se teď hlavně o svou spásu,
když už pohrdáš Bohem, slzami, prosbami i právem.
- 25 Bůh je spravedlivý soudce a bezbožným jednou udělí
přísné tresty. Já ale, v odpověď na Boží volání,
si z nebezpečí vezmu poučení. Nelze se už více
dívat na královské bezbožné zločiny, jež svou vládou
páchá a jako pijavice se krmí krví království.
- 30 A ten tyran (nebesa si беру za svědky)
po ní prý stále ještě žízní! Kolik nářků, běda,
a jakých zní z úst našich chudých ve městě!
Šlechtici volají po právu, vzývají spravedlnost,
a dvůr jim odpírá milosrdenství.
- 35 Přísně trestající soudce je všudypřítomný.
Pro krále, ó jaká hanba, se stává kat věrným
druhem a kmotrem! Tisíce svazků manželských
křičí a modlí se, a i všechen lid proklíná
tisícerou smrtí a pekelnými ohni
- 40 svého tyrana. Nesluší se poskvrnit si krev
vlastní ruce. Snažně prosím nebesa
o pomoc, abych již brzy z vůle Boží

³ Lat. *Tartarus*, *i*, *m*. – část podsvětí, kde trpěli hříšníci, přeneseně „peklo“.

⁴ Lat. *Avernus*, *i*, *m*. – Avernské jezero, ze kterého vystupovaly sirné výpary, proto bylo považováno za vstup do podsvětí; zde metonymicky „podsvětí“.

⁵ Lat. *Astraea*, *ae*, *f*. – Astraia, bohyně spravedlnosti, zde v obecném významu „spravedlnost“.

⁶ Lat. *Procrustes*, *ae*, *m*. – zločinec, který přepadené kladl na lože a podle něj jim údý buď osekával, nebo natahoval; zde v obecném významu „mordýř, zločinec“.

45 mohla pobývat sama bez muže, daleko od zločinu,
zpupnosti a zmatků královského dvora a celým
srdcem žít v říši zasvěcené jedinému Bohu.

2. SCÉNA

Proto si Johana vybírá svatého Jana Nepomuckého za učitele života a soudce tajemství svého svědomí.

Johana: Musíš se, Johano, už konečně postarat
o svou duši; je čas, překroč práh,
aby ses napojila Písmem svatým a vším,
co přichází z nebes. Ale kdo jako soudce
50 povede mé svědomí, abych se nikdy neodchýlila
z přímé cesty ke spáse? Kdo bude mým soudcem
u svaté zpovědi? Ať jím bude kdokoli, budu
v bolesti zpívat píseň Davidovu⁷ a odhalím
všechny viny svého srdce. Je tu však Jan,
55 který Boha zastoupí, on bude soudcem mého
svědomí. Prosím, kéž se tak stane co nejdříve!
Nedočkávě toužím po tom, aby jako můj zpovědník
přišel sám Jan, aby mě povzbudil k čistším činům
a poučil, jak se vyhnout zlému. Krutý trýznitel
60 hlodá ve dne v noci v mém nitru, v němž si,
vědoma svých zlých skutků, nesu břímě
hříšnice; avšak tu tíhu setřesu. Jsi tu, Theotime?⁸
Co to, nikdo neposlouchá? Hej, Theotime, kde jsi?
Theotime?

65 Theotimus: Theotimus je ihned k službám a čeká
na tvé pokyny. Co přikazuješ? Já, sluha, tvé
rozkazy pohotově vykonám.

Johana: Jen jediné chci
a stanovuji: aby sem přišel Jan jako můj
zpovědník.

Theotimus: Vykonám, co přikazuješ.

⁷ Zřejmě některý z tzv. kajících Žalmů (*Septem Psalmi paenitentiales*), tj. Ž 6, 31, 37, 50, 101, 129 a 142.

⁸ *Theotimus*, jméno odvozené z řec. *theos* – bůh a *timó* – ctít.

- Johana: Já nestoudná!
 70 Nezbyvá, než abych se jako ztracená ovečka
 začala starat o svou spásu, abych mohla
 ke skromným prosbám přidat i slzy. Ach, z celého
 zbožného srdce si přeji, aby to bylo možné.
 To mi posléze bude jedinou útěchou. Králova
 75 bezbožná duše se mi již dlouho protiví, ale
 nikdy se mi nenaskytla vhodná příležitost,
 abych se mohla věnovat jenom Bohu. Hle,
 je tu sám Jan, soudce mého svědomí.
- Ach, jsi zde, svatý knězi! Dovol, abych ti
 zlíbala nohy tisíci polibky.
- Jan: Zdrž se toho, prosím.
 80 Oba dva neseme sladké Kristovo jho,
 jeho tábora jsi pro své útrapy blíže ty, kterou
 Bůh více zkouší a přes palmy vítězství vede
 k nebeským sídlům. Hle, na tvůj rozkaz
 já, kněz, jsem zde.
- Johana: Ach drahá přízni nebes!
 85 Svatý služebník Kristův, chloubou Čechů,
 jsi zde! Mohu-li vyjavit svá přání,
 odvděčím se ti. Slzy chudáků příliš křičí
 a doléhají, tisíce lidí padají pod tíhou zločinů
 a krev nevinných volá po spravedlivém
 90 řádu.⁹ Krvavé běsnění otrásá zákonem.
 Odstraň tuto hanebnost – králové musí jít cestou,
 která jim přísluší, ne kterou se jim zlíbilo. Ty však
 veď mé city po cestě, která se zalíbila tobě, nauč mě
 95 rozjímat o správných věcech. Tyran na sebe uvaluje
 temné znamení zlopestného rodu a nedbá hněvu
 Hromovládcova.¹⁰ Já smýji pláčem královy zločinné
 hříchy a zároveň s pomocí slz chudých budu prosit
 nejvyššího Boha, aby ten, co vlast okrádá jako lapka,
 včas dostal rozum; a zbylé dny svého života
 100 zasvětil Bohu zavřená v komnatách.
 Učiň to tedy z lásky k vlasti, postarej se
 o mou spásu ty, ve své úctě k Bohu

⁹ Lat. *Themis, idis, f.* – bohyně spravedlnosti, zde přeneseně ve významu „spravedlivý řád“.

¹⁰ Lat. *Tonans, antis, m.* – Jupiterovo epiteton, Hromovládcce; zde ve významu Nejvyšší, Všemohoucí, tj. Bůh, viz též v. 228.

- svatý kněz. Pohled, taková jsou přání
Johanina, neznáš-li je.
- 105 Jan: Děsím se pohledu na krále.
Což ho šílenství strhlo k běsnění, že tak
nestydatě vrší zločin na zločin? Běda! Mám strach,
že Bůh potrestá královu černou duši, aby trpěla
za jeho zločiny. Temnota téměř otupuje
jeho mysl. Nejhlubší bolest totiž působí
110 poznat v králi tyрана, kdežto přesladké
je žít pod králem laskavým. K nebi však
pomáhá obojí, radost i kříž. Cestu duše
činí vždy bezpečnou jak cesta mučedníků,
tak cesta vyznavačů. Slibuji, že jakmile
115 pokáním smyješ všechny své hříchy,
o nichž víš, pocítíš laskavost Boží.
- Johana: Zasvěcuji se Králi nejvyššímu
s tvou pomocí zpovědníka. Jak jsem řekla,
zbožně toužím zalíbit se jedině samotnému
Králi Božímu. Odhaluji ti, Jane, celé své
120 svědomí, které posoudíš jako jediný soudce.

3. SCÉNA

Mezitím pojala bezbožného krále touha zjistit, co Johana odhaluje svému zpovědníkovi, aby usmířila své svědomí.

- Císař: Hněv plane a bolest bouří až do morku kostí,
hněv prerůstá v tento hořký běs. Srdce mi v těle
kypí, pukám, nejsem schopen ovládnout svou tvář.¹¹
Je nějaká chmurná hranice, která tomuto stavu věcí
125 zabrání? Dobře vím, že nedávno ten kněz na základě
kdovíjaké úmluvy vyslechl Johaninu zpověď.
A od té doby moje srdce právem zachvacuje jisté
vážné podezření. Osud mě naučil pošlapávat

¹¹ Popis hněvu pomocí příměru k ohni a fyzických projevů je typický pro Senekovy tragédie, v nichž hrají negativní vášně – a zejména hněv – klíčovou roli.

- 130 právo zpupnou nohou krále, jinak přijdu
o všechno potěšení, které králům právem přísluší.
Bude lépe, když vyzkouším její věrnost,
snad Johana rozptýlí toto matné tušení;
ona uposlechne císaře a odvrátí prudký
králův hněv. A co když bude mlčet? Pak ztratila
- 135 všechnu císařovu přízeň. Chci, aby sem nyní přišla
má drahá žena. Doufám, že mé duši přinese
vytouženou úlevu.
- Páže:¹² Hle, císaři, pospíchá sem
královna.
- Císař: Buď zdráva, jediná útěcho
mého srdce!
- Johana: I ty buď zdrav, císaři, polovino
140 mého srdce.
- Císař: Žij mou opětovanou
láskou. Jak zvláštní! Radostí mi poskočilo srdce.
Postav se sem, jsem celý blažený pohledem
na tebe, Johano. Chceš-li, rád ti já, císař, dám
půl království. Ostýcháš se? Věř, že všechno mé,
145 co vidíš, ti náleží. A přece je tu jedna věc,
která působí císaři bolest v srdci,
ale zakazuje říci o tom více.
- Johana: Je-li možno císaře
něčím vyléčit, bude to jistě
velká útěcha od starostí. Prosím, jaká bouře to
150 čeří klidnou hladinu královny duše?
- Císař: Jak už jsem řekl, bolest mi v tom brání.
- Johana: Od té ti odpomohu já.
- Císař: Když chceš, řeknu ti to.
Ať se dvůr vzdálí. Neopovrhneš-li císařovou
největší láskou, řekni, Johano, a muži vždy věrnému
odhal (to tajemství samozřejmě zachovám),
155 co to bylo, co jsi řekla soudci svého svědomí
při zpovědi? Chci, abys odhalila nepatrné

¹² Lat. *ephebus*, i. m. (z řec. *efēbos*, mladík) – jinoch, dospívající chlapec, zde ve významu „páže“.

- 160 Zbožnost: zpovědní tajemství, abys odlehčila těžkému břemeni duše a zmírnila zasazenou ránu.
Císaři! Zadrž, nesluší se, ba i stydno je líčit vlastní hříchy. Změň prosím toto své rozhodnutí.
- Císař: Johano, toto je mé jediné přání!
Jen jitříš králův hněv, nechceš-li odhalit toto tajemství.
- Johana: Není to správné.
Císař: Císař to ale přikazuje.
- 165 Johana: Drahý manželi, v tom všem mi brání stud.
Císař: Poté však bude naléhat císařova zuřivost!
Johana: Odpusť, císaři, tato tvá lačnost je pošetilá.
Ach, naposled prosím, směřuj ji k lepším cílům, ode mě se, císaři, tajemství nedozvíš. Sbohem.
- 170 Císař: Dvůr sem! Phidalberte, císař přikazuje:
jakmile dá Jitřenka zítra vyjít slunci,
chci, aby kněz mé ženy ihned přišel sem
do paláce; zítřejšího dne nachystá
císař Janovi hostinu.
- Dvořan: Vykonám, co nařizuješ.
Císař: A vy, šlechtici, prokažte císaři svou náklonnost!
- 175a Všichni: Žij blaze, císaři!

4. SCÉNA

A proto jeden ze šlechticů (říkáme mu Phidalbertus) zve na králův příkaz otce Jana na hostinu.

- 175b Dvořan: Na rozkaz přináším od krále
nejnovější přání, jeho hněv teď zůstává skryt.
Tyrán umí pomocí projevů ctnosti zastírat

- známky své bolesti a ví také, jak mluvit,
zatímco se v černém srdci ukrývají zločinné
180 hrůzy. Císař jistě bude zuřit a zakrátko
nutit k smíchu i pláči zlověstným žertem.
Tuším jeho záměr, hostina, kterou císař uspořádá,
bude jistě vyžadovat mou duchapřítomnost. Bude žádat
185 Janovu hlavu, podivné věci bude předstírat svému knězi
tenhle král – a proč říkám král? Zloduch celých Čech
a zuřivý tyran se pokouší o neblahý zločin a těžkou
hrozbu, o spásu své duše však nedbá, šílenec!¹³
Kéž bych ti v těchto nebezpečných dobách dokázal
190 přinést pomoc, Jane! Hned a jako oddaný služebník
bych pohnul celou jeho myslí! Avšak jsem bezmocný
a nedokážu se protivit příkazům krále. Prosím Boha,
aby odvrátil tento zločin; spěchám, co mi nohy stačí,
abych vyplnil králův příkaz.
- Jan: Kam tě nohy nesou,
milý Phidalberte?
- 195 Dvořan: Spěchám sem na rozkaz,
svatý knězi. Král si tě dnes přeje za hosta
u stolu.
- Jan: Červenám se, co znamená ta králova laskavost?
Učiním tak, oceňuji císařovu laskavou náklonnost.
Ale pověz, Phidalberte, zdalipak je ti skryt důvod
tak veliké laskavosti?
- 200 Dvořan: Vlastně je.
Ale pospěš si, aby se na mě císař nemrzela,
pojd' už.
- Jan: Poslechnu císařův rozkaz, jak pravíš.

¹³ Typický senekovský motiv: protiklad *ratio* – rozum a *furor* – hněv, šílenství. Seneca přirovnává hněv ke krátkodobému šílenství (*insania*), které může vzniknout jen tam, kde byl původně rozum, čímž například zdůvodňuje, že zvířata, která rozum nemají, hněvu podléhat nemohou (srov. např. Seneca, *De ira* 1,3,4).

5. SCÉNA

Když po hostině Václav poslal pryč svědky, marně vybízel Jana k porušení zpovědního tajemství.

- Kuchař 1: Hoši, rychle sem, přineste máslo a pepř!
 Kuchtíci: Pane, chceš ho rozpuštěné a pepř
 roztlučený?
 Kuchař 1: Jistě, kluci hloupí, ty sem honem
 205 přineseš rozpuštěné máslo a ty rychle podej
 roztlučený pepř! Na chleba s masem¹⁴ potřebuji sůl.
 Kuchtíci: Všechno to přineseme, nic víc neschází?
 Kuchař 1: Nic. Ale varuji vás, abyste tu byli dost rychle.
 Kuchtíci: Budeme.
 Kuchař 1: Nevycházím z údivu, že dosud nikdo
 210 neplísnil kuchaře; náš dvůr je opravdu velmi
 podivuhodný! Je jistě krásné sloužit tak velkému
 vládci, pokud se císař příliš nepřiklání
 k tyranii.
 Kuchař 2: Myslíš? Copak to není projev skutečné
 215 krutosti, jak přece nedávno ubohý kuchař,
 zběhlý v pečení, vytrpěl na králův rozkaz
 ohavný trest, když byl naražen na tenhle rožeň.
 Páže: Máš všechny nože? Pořád mi chybí pár
 nových.
 Kuchař 3: Přišel Jan, pospěš si prosím, honem!
 Páže: Postarám se o to, umyj prosím ty zbylé.
 Kuchař 3: Nech to
 220 na mně, udělám to.

¹⁴ Lat. *artocreas, atis, n.* – pokrm z chleba a masa.

- Dvořan: Král káže
přinést jídlo.
- Kuchař 1: Je připravené, jakmile král přikáže.
- Císař: Vezmi si toto, Jane; králova přízeň je tichá,
nepohrdej skromnou zárukou jeho náklonnosti.
- Jan: Králi, ctím
tvé žezlo; skromné není nic, co tu vidím,
225 zato je všude znát přízeň vznešeného krále.
- Císař: Žij blaze, věrné srdce. Vidím, že v sobě,
Jane, nosíš zbožnou oddanost, slibuješ-li věrnost.
- Jan: Císaři, tuto věrnost přísahám Všemohoucímu i tobě.
- Císař: Ta oddanost se císaři velmi líbí,
230 avšak císařovu duši trýzní jistá věc.
- Jan: Co je to,
vznešený císaři, co zničehonic čeří zbožný klid
tvé mysli?
- Císař: Pokud slíbíš věrnost.
- Jan: Bohu
i tobě, císaři, jsem už dal své slovo.
Co v této chvíli zmítá tvou myslí?
- Císař: Tobě jedinému to řeknu.
235 Rád bych, abys prokázal upřímnost k císaři;
svým slovem můžeš z mysli setřít každou stopu
po trápení, Jane! Zdalipak ti Johana, v péči
o svůj život, jako zpovědníkovi sdělila něco,
co zasluhovalo rozhřešení?
- Jan: Pokládáš mě za bezbožného kněze?
240 Ach císaři! Tak vůbec nežertuj.
Vím, že je to žert, nežádáš svatokrádež.
- Císař: Císař to chce.
- Jan: Brání tomu však Bůh!
- Císař: Ta touha mě souží. Copak to císaři odepřeš?
- Jan: Je marná. Jaký zlý duch posedl tvou mysl
245 tak velkým pekelným¹⁵ zlem? Nelze to odhalit.

¹⁵ Lat. *Styx, gis, f.* – řeka v podsvětí, zde metonymicky „podsvětí, peklo“.

- Císař: Má přízeň
je veliká a bude větší, odkryješ-li
ty, kněz, pouze mně jednu pečeť
zpovědního tajemství. Podávám ti štědré ruce
a nabízím zlato, Jane, nepohrdneš-li jím.
- 250 Jan: Ach císaři! To nelze, Bůh to zapovídá!
Změň své smýšlení, císaři, to tajemství je
přístupné jen Bohu.
- Císař: Odpíráš!
Jan: Králi, to nelze!
Císař: Já to chci!
- Čekají tě těžké chvíle, Jane, neodhalíš-li to.
- Jan: Ach císaři! Kvůli Bohu je ochotně vytrpím!
- 255 Císař: Pohrdáš tedy císařovou přízní? Volíš
utrpení? Varuji tě, Jane, mysli raději
na svůj život!
- Jan: Svěřuji ho celý Bohu
a nemám strach vrátit, co mi dříve dal.
- 260 Císař: Ach Jane! Tvůj život já, císař, nežádám,
ba spíš chci, aby trval dlouho a dlouho,
a prosím za další léta; dožij se jako stařec
Nestorova¹⁶ věku. Tak co je? Odhal císaři to
nepatrné zpovědní tajemství, nikdo se nedozví,
že bylo vyzraženo, jen císař a ty.
- Jan: Stačí, že Bůh to vidí
- 265 a svědomí zakazuje. Ach, pryč s tím zločinem!
Kvůli císařově přízni mám pohrdnout Bohem?
To se nestane, císaři! Volím raději styžské peklo,
kde budu zajisté díky svému svědomí v bezpečí,
než abych získal království poskvrněn zločinem, císaři!
- 270 Císař: Netvore! Výbuch mého hněvu vystřídá bezcitnost.
Dám tě svázat, uvěznit v černé díře s úzkými stěnami
a mučit, pokud mně, císaři, tajemství
ihned neodhalíš!

¹⁶ Lat. *Nestor, oris, m.* – král v Pylu, proslulý svou moudrostí a výmluvností, nejstarší řecký hrdina v trójské válce; dnes přeneseně „stařešina“.

Jan: Už jsem řekl, císaři, není to možné.
 Tvých zakrvácených rukou se ani trochu nebojím.
 275 Císař: Končím spor. Teď se vyřítí pekelný drak.

6. SCÉNA

Tuto svatokrádež se usilovně snaží odvrátit Zbožnost, roznícená svatou láskou.

Zbožnost: O jakou hanebnost se to pokouší bezbožný císař?
 Tak je ten rouhač opovážlivý a nedbá o sladkou
 spásu své duše. Odvažuje se tohoto odporného
 zločinu? Vidím, že císařova tvář tuhne běsem
 280 jako při pohledu na Medúsu. Císaři, hněvu už
 bylo dost! Přestaň jako pijavice bezbožně vysávat
 krev křesťanů! Nebesa volá za svědky
 krev, všude prolitá. Napil ses už dost
 krve tolika nevinných i slz otců a matek.
 285 Ach císaři, nenacházím v tobě ani špetku
 svatosti! Zločinče! Nosíš strašné jméno,
 svatokrádežný lotře! Běda, vládce ďábelský!
 Ach, ty podsvětní božstvo!¹⁷ Troufáš si
 svou zločinnou nohou pošlapávat Jana?
 290 Daleko odsud, daleko zažeh své ohavné jméno.
 Zemský škůdce, zcela se oddáváš službě peklu.
 Kaj se, smlouvou na věky zaslíb tělo i duši
 Bohu a zločin svatokrádeže od sebe, králi,
 daleko odhod. Bůh ti ani teď neodpírá
 295 svou milost, jen musíš chtít! Chudí se spolu
 se mnou za tvé zločiny modlí k Bohu, jenž je
 vskutku laskavý; a prosit nepřestanu, císaři,
 298a dokud nedostaneš rozum.

¹⁷ Lat. *Hecate, es, f.* – bohyně měsíce a kouzel, zde ztotožněná s Persefoné.

7. SCÉNA

Přesto král, rozlícený ještě větším hněvem, odsuzuje služebníka Páně, který mu odpírá poslušnost, k mučení na skřipci.

- 298b Císař: Zrak už mi zalévají
kapky, co skanuly z očí baziliška! Tobě ale,
300 Jane, den předejde dlouhá, věčná noc,
jestli mi to tajemství nevyjevíš
do poslední nitky.¹⁸
- Jan: Raději vytrpím tisícero smrtí,
než abych císaři jedinkrát prozradil tajemství!
Ach císaři! Copak ty stojíš o to dozvědět se,
305 co Bůh zapovídá? To se nesmí! Nikdy nesmí!
- Císař: Ty strašný netvore! Jako císař poručím a chci,
odhal to tajemství, nevolíš-li snad už teď
kruté královny hrozby.
- Jan: Králi, už jsem řekl, není to možné. Běda,
čeho se to odvažuješ, tyrane? Ach, dychtíš po tak
310 hrozném hříchu! Vysmívám se tvým planým hrozbám,
svatokrádežný císaři, a toužím vytrpět více,
než bys mi ty, bezbožný vladař, mohl způsobit!
Co to činiš, ach císaři, Boha se snad nebojíš?
Nemáš strach ze svatokrádeže, která tě, tyrana,
315 vede k prokletí? Běda! Řítíš se k věčnému zatracení
v hroživém pekle. Pečeť zpovědního tajemství
není možné odhalit ani tobě. Jak rád sám sebe
vkládám do tvých hříšných rukou, císaři! Myslíš,
že ze mě mučením vynutíš jediné slovo?
320 To rozhodně ne. Věř, že laskavý Bůh přijde
trpícímu na pomoc. Muč mě i zabij, z Boží milosti
se přesto nestanu svatokrádežným knězem!

¹⁸ Lat. *ex asse* – zcela.

- I kdybys mě zbavil života, přesto mé duši
vůbec neuškodíš, císaři. Tvé zastrašování¹⁹ se mě
nedotkne, krvavý vládce, sekej, trej, bij!
325 Císař: Ó ty zatvrzelče! Drábe, vezmi ho k plamenům,
vezmi ho na mučidla!
- Dvořan: Zadrž, císaři, svou bezcitně trestající ruku!
Já, Theotistus,²⁰ se dovolávám tvé cti.
Smiluj se! Sám se ti vrhám k nohám.
330 Císař: Ty zrádce, ty hlavo císaři odporná!
Zemřeš, přísahám při pekle,²¹ neprozradíš-li
císaři vytoužené tajemství.
- Jan: Už jsem řekl, tisícero krutých smrtí
raději vydržím, než bych tobě, tyranovi,
prozradil jediné slůvko!
- Císař: Ó strašlivý člověče!
335 Ničemný knězi! Drábe, spal ohněm
hrud' toho vzbouřence, ať pocítí moc krále!
- Jan: Ježíši! Marie!
- Císař: Vzdorný knězi, pořád ještě
císaři odpíráš tajemství?
- Jan: Ach! Nelze
ho odhalit!
- Císař: Jana zajisté těší trýznění
340 na drsných mučidlech. Vládce ti velí:
odhal tajemství!
- Jan: To nelze, Bůh to zapovídá.
- Císař: Ach císaři, tvá práva jsou pošlapávána?
Sem, tygři, ať do mě vplyne něco
z vaší divoké zběsilosti! Pohleďte, hloupý kněz
345 se bouří proti králi! Vlož už na něj krutou ruku,
pochope, po mučení ten kněz snad dostane
347a rozum!

¹⁹ Lat. *spectrum*, *i. n.* – obraz, představa, přelud, přízrak.

²⁰ *Theotistus*, z řec. *theos* – bůh. Jméno vykazuje podobnost s hlavní postavou Simonovy hry *Theoctistus*, ale vnitřní souvislost zde není zřejmá.

²¹ Lat. *Orcus*, *i. m.* – říše mrtvých, podsvětí, zde ve významu „peklo“.

8. SCÉNA

Když trýznitelé nijak neuspěli a tyran odešel, bojovník²² Krista Pána se zotavuje díky útěše z nebes.

- 347b Anděl: Jane, přemožena je ruka tvých katů,
mučidla jsou zbytečná, zuřivost rozhněvaného
Václava je zkrocena.
- 350 Jan: Kam mě unášíš vzdušným prostorem,
zbaveného vši tíže? Upíráš mi ukončit smrtí
svůj truchlivý osud? Dovol mi vrátit se do císařova
krvavého paláce, milostivý ochránce!
- 355 Anděl: Dost už bylo boje.
Poneseš, Jane, na věky jako vítěz svou palmu,²³
protože s posvátnou úctou odpíráš císaři ono tajemství.
A nemysli si, že jsi byl připraven o krvavě rudou rosu,²⁴
nic ti nebylo odepřeno. Zakusíš ještě těžká
mučení, po kterých tě, ztýraného, očekává na nebi
mezi hvězdami²⁵ vavřínový věnec; pak si zasloužíš jet
na triumfálním voze. Už jen krátký život v utrpení
360 zbývá věrnému služebníkovu a nebesa se mu štědře
361a odvděčí.

9. SCÉNA

Tehdy Jan naplněn všeteckým duchem oplakává poměry, které v Čechách mají nastat.

- 361b Jan: Ach milá vlasti! Doposud císař běsnil
až příliš. Spáso království, vládce světa,
Kriste! Odvrť tuto záhubu Čech!

²² Lat. *pugil, ilis, m.* – zápasník, zde „Kristův bojovník“.

²³ Palmový list jako symbol mučedníka se stal atributem Jana Nepomuckého.

²⁴ Obraz krvavé oběti a mučednictví.

²⁵ Aluze na symboliku pěti hvězd, s nimiž bývá Jan Nepomucký zpodobňován. Tento motiv se poprvé objevuje v díle jezuita Jiřího Plachého-Fera *Fama posthuma*, viz kap. Jan Nepomucký – legendistická tradice a kult, pozn. 13, s. 26.

- 365 Břímě totiž spočívá na ramenou, která už nejsou
s to ho unést. Ztrácím síly a přitom úpím
pod touto tíží. Ty máš přístup do skrytých zákoutí
lidské mysli; snažně Tě prosím, obrať bezbožnou mysl
císaře jiným směrem. Těžce na mě doléhá
starost skrytá v mém nitru, aby duše, mně drahé
370 skrze Tvou krev, neuchvátil ten pekelný lupič
Václav, jenž za pomoci práva i bezpráví
krutě týrá Čechy a dusí zemi svým jhem.
Ach Čechy! V krvi budete snášet těžké nepřátelské
vraždění.²⁶ Ztráta míru, nad nějž nemáte
375 nic sladšího, na vás už dopadla. Odedávna má Bůh
ve zvyku trestat hanebné hříchy císařů a králů
na poddaných. Pod příznivým nebem jste až dosud
šťastně prožívaly radostné dny království,
avšak od nynějška odpykáte slzami zločiny
380 zrádného krále. Dolehne na vás útlak, běda,
budete tolik naříkat! Ty, Bože, který svým hlasem
utíšíš válečníky z Aiolova²⁷ rodu, který zaháníš
strašlivé houfy mračen a ukazuješ nebi a zemi tvář,
již si zasluhují, odvrť bouři, která hrozí
385a zbožnému lidu!

10. SCÉNA

Svatokrádežný král k sobě znovu povolává svatého Jana a ujišťuje ho, že je mu souzena smrt, nevyjeví-li popořádku Johaninu zpověď.

- 385b Císař: Stále ještě se ten zatvrzelý kněz
čelem staví císaři na odpor? Přísahám
nyní při posvátném císařském žezle, že neodhalí-li
vzporný obřadník ihned to tajemství, bude pít

²⁶ Stejně jako v Balbínově legendě jde zřejmě o předpověď husitských válek.

²⁷ Lat. *Aeolus, i, m.* – Aiolos, bůh větrů a bouří.

- 390 vodu z Vltavy! Zmenší to snad tuhle císařovu
touhu? To nesnesu! Vládce mu dokonce
nabídl bohatství, aby odhalil ono tajemství,
třebaže jen nicotné, a co on? Ten zrádce to
svému císaři zcela odepřel! Ne už bohatství,
ale mučidla, ba dokonce samu smrt zakusí,
395 pokud konečně neodkryje pečeť zpovědního
tajemství. Jdi, spěchej, Theotiste, který jsi
císaři milý, oznam nevěrnému knězi Janovi,
že král poroučí, aby se polepšil a stanul rychle
v jeho paláci!
- Theotistus: Vykonám, co nařizuješ, císaři.
- 400 Dvořan: Vyslechni, vznešený císaři, mé slovo:
Janův zločin vůči tobě je neslýchaný,
tenhle kněz je příliš opovážlivý, protože vůbec
nedbá o tvou šlechtynost. Ach králi! Ztrestej takovou
hanebnost. Tvůj majestát tu byl hluboce uražen.
405 Ach císaři! Nebude to přehnané, pokud Jana ihned
necháš propadnout smrti!
- Císař: Říkáš totéž,
o čem jsem už dříve přemítal. Přesto mám obavy.
- Dvořan: Prosím tě, císaři, koho se bojíš? Jsi velký a mocný.
- Císař: Johana mi brání.
- Dvořan: O obviněném naštěstí
410 královna nic neví.
- Císař: Neodkryje-li ten kněz ono tajemství,
udeřím na něj; budu se řídit tvou radou.
- Jan: Jsem zde, vznešený císaři, a vzdávám ti úctu
pokorným pokleknutím.
- Císař: Buď zdrav, Jane, zdali už jsi konečně zmoudřel?
- Jan: Kéž bys ty, císaři, moudře poznal Boha! Jak vidím,
415 opakuješ stejný zločin!
- Císař: Co to říkáš? Já že bych měl opakovat zločiny?
- Jan: Jak jsem řekl,
opět si žádáš zločin. Copak bezbožně nedotíráš,
císaři, abych ti jako zpovědník odhalil pečeť
zpovědního tajemství?

- 420 Císař: To chci a přikazuji! Pokud mi neodhalíš
to tajemství, věz, že ještě dnes budeš pít
z řeky Vltavy.
- Jan: Císaři, odvážíš se tohoto bezpráví?
- Císař: Kdo v tom císaři zabrání?
- Jan: Brání Bůh
a varuje peklo, které pro Tebe již dlouho chová
lačné plameny.
- 425 Císař: Marně, knězi, císaři vrháš do tváře výhrůžky
peklem! Kdo kdy byl mocnější než král a kdo
v budoucnu bude? Těžce si odneseš, slibuji, tenhle
urážlivý výrok. Smrt čeká jen na tebe. Jdi, ponoř se
do černé pohřební hranice, ty pekelná pochodni!²⁸

11. SCÉNA

Zbožnost v slzách nařiká nad hořkým osudem.

- 430 Zbožnost: Ach, jak obrovský je císařův zločin! Zbožnost,
jak vidím, odešla do vyhnanství. Císař je plný
nenávisti a zabíjí Jana, služebníka Páně.
- 435 Ach, jaký je to bezbožný čin! Co nebesa zakazují,
to se rouhavý císař pokouší porušit? Zločin se
vrší na zločin! Jdi, zamiř za Charónem, tato loď ti
poskytne peníz na plavbu;²⁹ osud i Fúrie už tě volají
do pekel! Myslíš, že Jana přemůžeš krutou smrtí,
tyrane? Nikoli! Slávu, kterou ty nyní Janovi
nespravedlivě odnímaš, mu nebesa v budoucnu
stonásobně oplatí. Tak velké už je šílenství,
440 jež zachvacuje císařovu duši! Ale jen chvíli
posečkej; uvidíš svou věčnou porážku,
sluho odporného díla, budeš pykat ve věčné
pekelné výhni! Samo hejno Furií tebou jediným
zmítá a v plamenech tebou otáčí v hrudích, srdcích,
445 nitrech a duších všech Čechů. Ano, přiznávám,
tato bolest je velká a truchlivá. Když dlí Zbožnost
ve vyhnanství, zločinu se pak vede dobře.

²⁸ Lat. *titio, onis, m.* – planoucí oheň, hořící poleno.

²⁹ Lat. *naulum, i, n.* – lodní poplatek, platba za plavbu, zde poplatek Charónovi.

12. SCÉNA

Svatý Jan přesvědčen, že je hanebné vyzradit králi svatou zpověď, a naposled zkoušen královými hrozbami a výhrůžkami, přece z celé duše odmítá svatokrádežný čin.

- Jan: Toto tajemství zkrátka prozradit nemohu!
 Naléhej, dotírej, dorážej; vysmívám se, císaři,
 ostnům tvého bezbožného běsnění. Přesto tě varuji,
 450 krutý vládce, kroť tento svůj nezkrotný zájem,
 králům nebyla nikdy dána ani nepatrná
 moc nad knězem. A hle, ty se chystáš vztáhnout
 na mě násilnické ruce, císaři! Spravedlivý Soudce
 tento zločin zcela jistě neponechá bez trestu.
 455 Ach, ať se stydí císař, který naléhá na toto
 těžké bezpráví a nutí kněze ke svatokrádeži!
 Toto tě spojuje s Megairou,³⁰ přináší děsivou přízeň
 Fúrií³¹ z pekla!³² Žádné pozemské tresty pro tebe
 nejsou dostatečné. I pekelný oheň jen stěží
 460 vyváží tvůj hřích. Za vše, co jsi zchystal pro ostatní,
 krutý císaři, budeš trpět věčná muka! Ach, klamavá
 je přízeň šlechticů a velmožů: ten, kdo je v radovánkách
 věrným průvodcem, odmítá vzít na ramena přítele,
 který užuž klesá. Štěstí se na tebe usmívá?
 465 On tě následuje. Vysmívá se ti? Prchá pryč.
 Císař: Zpovědní tajemství mi tedy neodhalíš?
 Jan: Tajemství odhalit rozhodně nechci a nemohu.
 Přestaň, marně mě pokoušíš, ode mě,
 jakkoliv se snažíš zlomit ocel, nikdy nic
 470a nezjistíš.

³⁰ Lat. *Megaera*, *ae. f.* – Megaira, jedna z Fúrií.

³¹ Lat. *Eumenides*, *um. f.* – Eumenidy, bohyně milosti; již v antice běžné eufemistické označení pro Erínye, Lítice, bohyně pomsty a osudu, v římských mýtech vystupující jako Fúrie.

³² Lat. *Erebus*, *i. m.* – Erebos, část podsvětí.

13. SCÉNA

Proto král, zcela bez sebe vzteky, dává pokyn strážím a odevzdává jim svatého Jana, aby ho potrestali smrtí.

- 470b Císař: Musíš zemřít, knězi, poslechni si,
jak se hněvá císař, jehož spravedlivými
projevy přízně pohrdáš. Opakuji, budeš
dnes pít z řeky Vltavy, ale ještě předtím budeš
mučen ve špinavém vězení. Kněz mi odporuje?
475 Ó ta zrádná hlava! Jaká hanebnost vůči císaři!
Vysmívá se protivenstvím, ale ani samotné smrti
se neděsí! Co za člověka to svět zrodil? Jaký otec
a matka ho zplodili? Drábe, popadni tu šelmu,
480 jak je tvou povinností. Ať má, po čem už dlouho
touží!
- Jan: S láskou od tebe přijímám toto veliké bezpráví,
císaři. Ach! Přiznávám, zasloužil jsem si hanbu,
zasloužím si i mučení, rány, zuřivost, smrt;³³
jen ať žije císař a vede život v Bohu!
Rád vše vytrpím.
- Císař: Chceš tedy raději zemřít,
485 než dál žít?
- Jan: Žít v Bohu chci nejraději.
- Císař: Jděte, jděte, rychlá družino, dost už bylo zdržování,
zamiřte opět ke známým dveřím vězení! Svěřím vám
tohoto zločince, který se vám podobá. Janův zločin
proti králi byl veliký, vás samotné si беру za svědky.
490 Držíte ho? Je to nepřítel krále, ať je tedy
trýzněn, trápen a ať si odpyká zasloužený trest
za svou vzpouru. Už mu nedopřejte ani chvíli
klidu, dokud ten zločinec nevypustí svou
494a záludnou duši!

³³ Asyndetický výčet zakoušených hrůz patří mezi prostředky charakteristické pro styl Senekových tragédií.

14. SCÉNA

Mezitím Zbožnost vyzývá božskou Odplatu³⁴ k pomstě.

494b Zbožnost: Ach, jaká je králova bezbožnost!
 495 Ten zločinec! Nevinného kněze vydává bledé
 smrti. Krvavý císaři! Na knězi si vyléváš vztek,
 ale copak tě za tvůj zločin nestihne věčná hanba?
 Vltava promluví o tvé krutosti, kterou nyní
 500 obracíš proti nevinnému. Poměry v království,
 které Bůh káže spravovat k obecnému dobru
 za pomoci ctnosti a posvátných vah Spravedlnosti,
 se ty, ničemo vlasti, odvažuješ zničit v osobě
 svatého a nevinného kněze a přitom osnovat bezpráví,
 505 jaké Čechy dosud nikdy neviděly? Ach, jaká hanba,
 jaký zločin, zavrženíhodný pro celý svět! Běda,
 jak ukrutný čin! Jak se jen tento ohavný zplozenec pekla
 mohl narodit v královském paláci? Žil jinak, než mu
 bylo Bohem přisouzeno. Varovala ho nebesa,
 510 když nedávno oblékla Jana do zářivých hvězd
 a zároveň tím dosvědčila jeho nevinu. Ale hle!
 Král se potom stal ještě krutějším, rozhodl se
 zbavit ho života a dnes ho, svázaného na nohou
 i na rukou, hodil do bouřlivých vltavských proudů!
 Tyrane, padouchu celého království! Nebojíš se nakonec
 515 přece jen spravedlivé ruky nejvyššího Soudce?
 Ó spravedlivý Soudce, potrestej tento ukrutný zločin,
 aby bezbožný císař konečně porozuměl! Stlač k zemi
 jeho pyšnou hlavu, dokud se neskloní v pokoře!

³⁴ Lat. *Nemesis*, *is, f.* – bohyně odplaty a pomsty.

15. SCÉNA

Nakonec je Jan se svázanýma rukama i nohama v noci svržen z mostu do Vltavy.

- Dvořan: Ach, jak krutý osud! Náš otec zahynul!
520 Běda, Jan zahynul, jak strašlivý zločin!
Strůjcem smrti je císař, ach hanba!
Krutá hlava bezbožného krále!
- Měšťan: Císař zemřel?
Kde je ten hříšný padouch?
- Dvořan: Král není mrtev.
525 Ba vlastně tím zhynul i sám císař a vypustil duši,
vinnou hříšným zločinem a Janovou krví.
Ukrutný zločin!
- Měšťan: A kde leží jeho tělo?
- Dvořan: Až dosud leží ponořeno v bouřlivých vodách
Vltavy. Ach císaři! Bůh Mstitel na věky
potrestá tento tvůj nevýslovný zločin!
530 Hvězdy³⁵ jsou svědky a vyjevují Bohu
hrozný rozsudek. Nesmírný zločin našeho císaře
je všude zjevný. Běda, jak bezbožný čin,
nevinný Jan byl utopen. Ach ta svatokrádež,
obrovský zločin! Nešťastná doba pro Čechy!
535 Surový král teď stále žízni po krvi nevinných
lidí. Za králova běsnění umírá víra, ach,
zmírá Čechům všechna spása. Ó ten surový
císař! Opovážil se strašlivého bezpráví,
takového, které nebylo nikdy nikomu dovoleno.
540 Jan zahynul, aby navždy žil na nebesích!
Tyranský císař žije, avšak brzy si odpyká
zasloužené tresty na věčné pekelné hranici.

³⁵ Viz pozn. 25.

545

Ach klamavý světe! Toto je tedy tvůj záměr,
aby ti, které jsi oblažil v čase jejich života, to
odpykali na hořké věčnosti. Ať se dnes svět poučí
a pozná pravdu na příkladu Janově, který mohl
vykoupit svůj život zločinem; chtěl však raději
zemřít pro Boha jako přítel, než žít jako bezbožník
a zanevřít na víru. Zástup nebešťanů ať nad ním jásá!